

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

УДК 316.334.2/.3(497.11)(049.3)

Српска политичка мисао

Осврт

број 1/2015.

год. 22. vol. 47.

стр. 273-290

Радоси Љ. Смиљковић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

СУРОВИ КАПИТАЛИЗАМ ПОНОВО МЕЂУ СРБИМА

**Урош Шуваковић,
Транзиција: прилог
социолошком проучавању
друштвених промена,
Филозофски факултет
Универзитета у
Приштини, Косовска
Митровица, 2014.**

Транзиција се догодила у виду сурове рестаурације капитализма у бившим социјалистичким земљама. У већини њих дошло је до уништавања привреде и друштвених односа који било чим подсећају на социјализам. На делу је највећа превара народа да ће у неолибералном капитализму живети боље.

У својој новој књизи *Транзиција: прилог социолошком проучавању друштвених промена* професор др Урош Шуваковић аргументовано пише како су промене извођене под непосредним

руководством моћника Запада. Огромна литература на којој се заснивају његове анализе и закључци, као и емпиријска грађа били би довољни да се направи још књига и стави на располагање, не само нашој већ и светској јавности. Као прави професор-научни истраживач, Шуваковић у научној монографији најпре прецизно дефинише своје схватање појмова транзиције и глобализације, успоставља однос између ова два друштвена процеса, да би онда прешао на анализу социјално-економских и политичких промена, на крају документовано и систематично пишући о специфичности-ма транзиције у Југославији и Србији.

Добро је што аутор ове књиге скреће пажњу на употребу термина транзиција и глобализација како би се замаглила права суштина промена које су захватиле планету. У питању је успостављање новог-старог светског поретка у коме би САД задржале позицију суперсиле уз помоћ својих западних савезница и нових сателита. У том контексту кроз нову-стару империјалну идеологију глобализма извршена је универзијализација америчких друштвених вредности, како би се у ново рухо оденули идеали које је давно исписала француска револуција: „слобода, једнакост, братство“. А од којих више ни „и“ није остало

Научна монографија др Уроша Шуваковића *Транзиција: прилог социолошком проучавању друштвених промена* написана на 366 ефективних страница Б5 формата. Материја је распоређена у Увод и 14 поглавља која се развијају на проблемској основи. Располаже са предметним и именским регистром тако да читаоцу омогућује лакше сналажење, као и нешто дужим резимеима на руском и енглеском језику. Она на неки начин представља *пиовит*, јер свако поглавље чини заокружену целину. Дакле, свако од њих може да се чита и проучава, као што се проучава цела књига. При томе, сва поглавља су тако компонована и уклопљена у целину чије упознавање омогућује читаоцу да на најпрегнантнији начин спозна социјалне, политичке, економске, просветно-образовне и медијске промене и процесе који су захватили бившу Југославију, свет и посебно транзициона друштва. У том контексту је Србија у целини књиге не главна тема, већ преокупација, у којој се аутор Шуваковић није утопио, већ плива успешно заједно са Србијом у свету. Виде се на планети промене и социјално-политичке снаге које више не може да манипулише било која супер-сила. Али исто тако отварају се нови проблеме чије решење се не назире без још дубљих унутрашњих сукоба и турбуленција.

Аутор др Шуваковић поставља питања, експлицира одговоре на многа од њих; доводи читаоца до нових упитности и закључака.

До изласка из кризе на планети не може се стићи ако се настави процес досадашњих социјалних диференцијација – све мањи број богатих постаје богатији, а рапидно расте број сиромашних. Указује да се догодила досада невиђена диференцијација, па тако 85 најбогатијих који могу да се сместе у осредњи аутобус, располаже са једнаким богатством као 3,5 милијарди најсиромашнијих људи. Оно на шта се мало обраћа пажња у светским медијима - приликом катастрофа које су се досада догодиле и даље догађају приликом разних природних удара нема пострадалих међу најбогатијима. Напротив, они и у тим условим постају још богатији, а сиромашни још сиромашнији. И даље у Америци црни постају још црни, али бели у маси не постају белји, а принуђени су да се држе стране на којој су били досада.

Разумевање наше и светске ситуације је могуће једино у контексту контраверзних промена и сукоба који се догађају по разним основама - расним, националним, верским, али уз велико настојање светских управљача конфликтима да се избегну већи социјални сукоби. Како они не би били збрисани са земље. Међутим, са бedom која је захватила јужне државе ЕУ убрзава се процес социјалне диференцијације и сукоба богати-сиромашни, север-југ. Грчка је у том смислу дала најрадикалнији одговор гласајући за крајњу левицу - „Сиризу“.

У целини књиге доминира приступ транзицији као глобалистичком преуређењу света сходно интересима буржоаске класе. Наравно, може се поставити питање зар све и досада није доминантно уређивано сходно класи најбогатијих. Одговор би могао бити потврдан, али са додатком да су се у историјском времену догодиле технолошке и социјално-политичке промене које доводе у питање досадашње уређење света. Технолошке промене су захватиле цели свет, друштвене такође - Русија је стала на ноге, Немачка је израсла у доминантну силу Европе, постала поново светска сила. Кина заузела друго место на економској карти света, Индија, Бразил и неке друге земље нису више оно што су биле. Арапска „пролећа“ су се већ изродила у врела лета и др.

Поставља се питање - где смо ми - Србија после бесомучног комадања Југославије. Нисмо ли још увек „сирак тужни без иђе икога“? На бази Шуваковићеве књиге настојаћемо да поставимо нека питања, ако већ не можемо на њих да одговоримо. При томе се намеће став да у савременом свету, посебно у Србији, отпор неолибералном капитализму не би требало третирати идеолошки, већ здраворазумски. У питању је проналажење стајних тачака за дугорочно пружање отпора како бисмо опстали као држава, народ,

људи. Јер је очигледно да економски модел који намећу носиоци либералног капитализма не доноси ништа добро народима, људима, породицама. Не обећавају деци и младима бољу будућност. Односно, они обећавају, али је модел исцрпен, не функционише, па се ни обећања не испуњавају.

У књизи др Шуваковића је прегршт аргумената аутора економских и политичких анализа који сведоче да моћне западне државе које преко међународних економских и политичких организација намећу свој модел и не помишљају на његову примену код себе. Већ током разбијања Југославије и агресије на Србију постало је јасно да Запад користи двојне стандарде: једне за себе, а друге за остали свет. У Паризу су организоване светске демонстрације поводом терористичког акта исламских екстремиста над француским новинарима због карикатура Мухамеда. Али 1999. године, током агресије НАТО западна јавност је прешла преко бомбардовања РТС и убиства 16 новинара који нису никога вређали, већ обавештавали о разарањима и убијању СР Југославије - Срба, Црногораца и осталих недужних грађана.

Заслужује посебну пажњу аргументовано доказивање са квом се пажњом под утицајем западних фактора ради на промени свести народа на нашим просторима. С циљем да се доказује како је моћ савременог империјализма таква да не треба покушавати са отпором против његових сурових активности. Ако западњаци¹⁾ траже избор конкретних личности на државне функције, то се мора послушати. Избори треба да служе као форма демократије којом се доказује да народ верује моћницима. У Србији се стигло дотле да се више у најширим масама не верује у могућност промена које би одговарале бољитку живота већине народа. Демонизује се сваки захтев за променама ако оне не одговарају Американцима и Немцима. Стигло се дотле да се при доношењу државних одлука не поставља питање хоће ли се допасти народу. Нити хоће ли решење бити добро, хоће ли тај човек моћи да одговори функцији. Не, питање које се поставља је да ли ће се допасти онима преко „баре“ и онима у Берлину. До ове садашње ситуације било је довољно да се прочује да неки моћан фактор из света наређује или очекује неко решење у привреди и култури, поготову избор, победу неке партије или појединца, па да ништа од тога не успе. Сада је другачије - политичка апатија је узела толико маха да се поставља питање како је могуће то међу Србима, некада најбунтовнијем народу Европе? Речит пример о њиховом односу према нама је још свеж. Србију

1) В. Александар Зиновјев, *Запад: феномен западњаштва*. Наш дом, Београд; L'Age d'Homme, Lausanne, 2002.

су задесиле у 2014. године природне непогоде које се не памте у историји последњих векова. Колико је тој ЕУ стало до нас показује следећи пример: премијер Вучић обилази спортски центар у Обреновцу да види докле су стигли грађевинари у отклањању последица поплаве. Њему тамо у ноћи обиласка заменик шефа ЕУ представништва доноси неки захтев Брисела. Дакле, није могао да чека јутро да га преда. То није било обавештење о помоћи ЕУ.

1. ПЉАЧКАШКА ПРИВАТИЗАЦИЈА КАО ТРАНЗИЦИЈА ПРИВРЕДЕ

Бесомучна пропаганда са Запада у којој је доминирало обећање да је најважније уништити друштвену и државну својину и онда ће потећи мед и млеко нашла је плодно тло у некадашњој социјалистичкој самоуправној Југославији. Радници, сви запослени у трстеничкој „Петолетци“ су били најбоље плаћени у некадашњој Југославији. Они су као и остали у Србији током демонстрација узвикивали парољу „хоћемо промене макар било горе“. А догодило се оно најгоре што људи у сну нису могли да претпоставе. Од некадашњих 14000 хиљада запослених остало је две – три хиљаде који немају посла како би као уважени људи преживели са породицама.

На први поглед је чудно такво политичко понашање оних који су чинили језгро радничке класе некадашње Југославије. Међутим, томе је претходио дуг процес изолације Србије и тешке економске санкције којима је земља исцрпљивана. Тако да многи приликом узвикивања парола о променама нису ни претпостављали да оне могу довести само до горе економске и животне ситуације. При томе не бисмо смели заборавити да су у „Петолетци“ и низу других фабрика многи руководећи људи успевали да сачувају основне привредне постулате. Више новинара из Бугарске, а и неких западних земаља су обавештавали своју јавност да Србија, поред свега, успева да и даље одржава своја привредна предузећа у животу. Наравно, онај ко поштено говори на основу чињеница мораће да закључи да то не би било могуће да у претходним деценијама нису стваране јаке економске и политичке основе у привреди и држави. Противници и даље говоре како тадашња власт у Србији није на време схватила да је пао Берлински зид, па смо зато доживели и доживљавамо негативне последице касног улажења у транзиционе процесе. Десет година после 5. октобра као преломног тренутка за судбину транзиције у Србији, већ је схваћено да је

она отворила све путеве пљачке свега што су радни људи и грађани Србије и бивше Југославије стварали у претходним деценијама.

Пошто-пото се настоји пренебрећи историјска чињеница да између Југославије, значи Србије и осталог света, како на Западу тако и на Истоку, није било никаквог зида. Нашим противницима је стало до тога да се заборави цела вишедеценијска историја социјалистичко-самоуправних промена. Зашто? Зато што су оне водиле у правцима друштвених промена које су надилазиле - не само пљачкашке системе Запада, већ и бирократско-етатистичке системе социјалистичког Истока²⁾.

Ево шта пише професор Шуваковић о последицама спроведене приватизације у нас, позивајући се на податке угледних економиста и Републичког завода за статистику: „Главна последица јесте – отпуштање [с посла]. У транзиционом периоду (2002-2011) је у приватизованим предузећима у Србији број запослених смањен за 60%. У овим предузећима је укупно око 400000 запослених отпуштено и то динамиком отпуштања по око 45000 људи годишње.... Ту, међутим није крај. Стопа незапослености је драматично порасла са 13,3% од становништва преко 15 година у 2002. години (на почетку транзиционог периода) на 23,9% у 2012. години“³⁾. Др Шуваковић указује да је на оволико отпуштање с посла утицала и светска економска криза, што је тачно. Али бих скренуо пажњу читаоца ове добре књиге да у Србији све време доминира отпуштање. Оно је од почетка транзиције представљало симбол промена и успостављања нових капиталистичких односа. Оно је увек веће од примања нових на посао. Чак и у време када су ДОС-партије масовно запошљавале своје чланове. Грађани Србије су живели пола века у социјалистичком систему у коме су имали бесплатно школство, здравство, бригу о незапосленима и др. А пропагатори промена су им говорили да ће бити боље. А у том „бољем“ преко ноћи је то нестало. А што је најгоре престале су да раде фабрике.

„Колико је приватизација у Србији била ‘пљачкашка’ и идеолошки мотивисана речито говори податак да је јуна 2010. раскинуто чак 23,2% уговора о приватизацији свих приватизованих предузећа, у којима је радило 20,9% од укупног броја запослених у приватизованим предузећима“⁴⁾.

2) Sergej Flere, Rudi Klanjšek, “Was Tito’s Yugoslavia Totalitarian?”, *Communist and Post-Communist Studies*, Elsevier, vol. 47 (2) June/2014, pp 237-245

3) Урош Шуваковић, *Транзиција: прилог социолошком проучавању друштвених промена*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2014, стр. 92

4) Исто

Приватизација је широм некадашњих социјалистичких земаља постала синоним транзиције, а она је непрестано проглашавана за једини пут укључивања у „најпрогресивније процесе“ светског развоја у којима је доминирао Запад на челу са САД. Отишло се толико далеко у глорификовању Запада да се пренебрегавала историјска фаза колонизације и пљачкања целог света од стране колонијалних империја са Запада. У тој приватизацији преко ноћи су појединци постајали супер богати, а запослени су су остајали без основних услова за живот. Улице су постале уске за све већи број ојађених људи који су излазили на њих, питајући се како преживети. Убрзо су самоубиства постала дневна појава. Па када ни то никога у власти није узнемирило прешло се на нове форме самоповређивања да би се изазивала самилост нових капиталиста и западних спонзора.

Идеолошки карактер приватизације најбоље потврђује формирање тз. „кризних штабова“ који су преузимали команду по привредним предузећима и државним установама. Преко ноћи је смењено у Србији 40000 хиљада руководећих људи у привреди. То су најчешће били најспособнији привредници, како их сада зову менаџери, који су успевали да одржавају производњу и продају својих производа и у најтежим условима западних санкција. Тако су дојучерашње водеће индустрије претворене у кључне изворе проблема друштва. Остао је упамћен улазак таквог штаба са дугим цевима у Народну банку Србије и њено преузимање, иако за то није било никаквих потреба. „Страни фактор је на тај начин лако ставио под контролу целокупни привредни и социјалнополитички живот Србије“⁵⁾. Пост-петооктобарска Србија је са формирањем „кризних штабова“ ушла у анале транзиције бивших социјалистичких држава. Они су *пиовит* у рестаурацији суровог, уствари разбојничког капитализма. Само зато што су спољни фактори који су разбијали Србију, желели да је економски униште. Да раднике и остале запослене истерају на улице како не би било социјалних услова за организују отпора уништавању народне имовине. Ове штабове је формирао ДОС од партијских људи који нису имали никакве везе са привредом. Све је почело у ноћи између петог и шестог октобра 2000-те а последице по живот у Србији су катастрофалне. Најекстремнији су дуго жалили што истовремено није извршена физичка ликвидација политичких противника. Не би требало заборавља-

5) Радоси Смиљковић, „Морално-економска криза буржоаске рестаурације у Србији и одговорност елите моћи“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2011, стр. 133

ти захтеве за реализовање таквих намера досовских екстремиста, а ни оне међу њима који су непристајањем то спречили.

Приватизација српске привреде је изведена тако да је довела до тоталне деиндустријализације. Уништене је аутомобилска индустрија, електронска индустрија, машинска, прехранбена... Уништено је све. Србија је враћена читав век уназад. Некадашње светски познате фабрике су затворене. Тако да од Драгаша до Хоргоша више нема дима из фабричких димњака. Деценију ипо траје тражење инвеститора на Западу којима се плаћа да преузму најбоље фабрике. Отуда су стигли они који су преузели цели банкарски систем и отварање великих трговачких ланаца, а на место некадашњих фабрика отварају се погони који раде за некога са стране. Професор Шуваковић наводи податке Мићића и Зеремског: „Учешће индустрије у БДП-у 2009. године је износило 15,9%, а 1990. године је било 44,4% што указује на величину пада и тежину проблема у којима се налази индустрија. У напреднијим земљама у транзицији, индустрија има велику улогу у развоју, тако да се њено учешће задржало на високом нивоу у БДП-у. У посматраном периоду просечно учешће индустрије код напреднијих транзиционих земаља и неких земаља у окружењу (осим Хрватске 18,3%) креће се у распону од 24,5% до 38,4% БДП-а. Највеће просечно учешће у стварању БДП-а има Чешка, и оно је у 2005. години износило чак 40,4% БДП-а“⁶⁾.

Србија је дошла у ситуацију да мора да се окрене ка реиндустријализацији како би зауставила процесе драстичног осипања становништва на свим нивоима и на свим основама. Све је мањи број запослених јер се смањује реални простор за запошљавање. Истовремено све је већи број младих који одлазе из земље јер не виде перспективу за запошљавање. У нас се избегава саопштавање чињенице о све мањем броју новорођених. Пре тридесет година у основне школе у Србији је уписивано око 135000 првака, а у прошлој години упола мање.

Дошли смо у парадоксалну друштвену ситуацију: изабрани носиоци власти у Србији на последњим изборима доживљавају критику због тешке економске ситуације, мада су били ван власти у последњих 15 година у току којих је дошло до тоталног уништавања наше привреде. Показало се да ослањање на стране инвеститоре не води решавању катастрофалне економске ситуације у земљи.

6) Урош Шуваковић, *Исто*, стр. 93

2. ПРОТИВУРЕЧНОСТИ ТРАНЗИЦИЈЕ КЛАСНИХ ОДНОСА У СРБИЈИ

Страни моћници који су разбили Југославију и настављају разбијање Србије темељно су уништавали социјално-политичку основу, не само социјалистичко-самоуправног система, већ и националне културне вертикале. У овом контексту скренуо бих пажњу на Шуваковићеву анализу транзиције класних односа. Утемељивачи неолиберализма као транзиционе трансверзале будућности капитализма ставили су у први план радикалне промене класних односа. Са намером да се сачувају и даље развијају методи и средства рада у функцији повећавања профита. Али, истовремено да слаби социјална и политичка моћ радничке класе и грађана у друштву. У Србији је радничка класа уништена, тако да су сада синдикално најорганизованији просветни радници. Др Шуваковић анализира промене у најразвијенијим земљама капитализма где се ствара нова класа која ради за крупни капитал независно шта и где ради и колика су примања појединца. Он открива дубину разлога фаворизације индивидуализма као демократске категорије у капиталистичким друштвима и, истовремено, маргинализацију досадашњег сталног рада и вишегенерацијског везивања радника и других упосленика за своје фабрике, фирме, предузећа. Позивајући се на Ноама Чомског који пише о деструкцији „социјалне државе која представља једно од највећих достигнућа у послератној Европи“. Шуваковић у својој књизи показује да капиталистички бизнис никада није имају добре односе са идејом о очувању достојних људских услова у друштву, посебно у свету рада. Само је у Југославији било обједињено право на рад и самоуправљање постигнућима. Тако да, посматрајући у ретроспективи можемо закључити да је држава благостања која је раније почела да се развија у најразвијенијим земљама Европе најдаље отишла у свом развоју у социјалистичкој Југославији. „Последице захуктавања неолиберализма који се у најновијој варијанти јавља као глобализам, јесу везане поред осталог, и и за негирање социјално-економских права“⁷⁾. Последице економске кризе у свету и настављање транзиције као главног тренда глобализације какву преживљавамо деценијама недвосмислено доказују да је дошло до теоријског и практичног разбијања конвергенције система либералног тржишта и социјалне државе. У Србији доживљавамо враћање у односе какви су владали на некадашњем почетку увођења капиталистичког система, после осло-

7) Исто, стр. 121

бођења од Турске. Оног у коме нема бриге о нормалном развоју друштва и људи у њему.

Наметнута је свету, посебно нама идеологија потчињавања профиту по сваку цену. У том смислу се мери вредност нових технологија. За крупни капитал је битно колико се смањују производни трошкови и број запослених, а не да ли ће људи живети боље и људскије. Има се утисак да нестаје повезаност привредног раста и запослености. Током убрзане приватизације у Србији нико није бринуо о судбини запослених. Најчешће су се такмичили новопечени буржуји у броју отпуштених са посла. На жалост, међу њима су завидно место заузимали бивши комунисти, укључујући и који су били у бившем систему носиоци највиших државних и привредних функција. Они су из некадашње номенклатуре прерасли у компрадорску буржоазију која „посредује у спровођењу плачкашке приватизације и дугорочно дезартикулишуће и колонијално поробљавајуће распродаје стратешких система у државном и друштвеном власништву за корумпирајућу провизију на приватном рачуну у иностраним банкама. Пошто је компрадорска буржоазија у бившим друштвима државног социјализма оријентисана на брзу добит и спекулативно-трговинске непроизводне активности, ни у догледној будућности не треба очекивати остваривање прокламованог циља приватизације - реструктурисање привреде и повећање ефикасности пословања⁸⁾.

Драстично је порастао број привремено или делимично запослених. Развило се тзв. црно тржиште запошљавања где нема бриге према запосленима, а ни према држави. Трајна запосленост је већ дуги низ година у одступању у корист привремене. Прекаријат се формира и у Србији. Невероватно је којом брзином су нестале озбиљне и организоване побуне против неморалног понашања власника старих фабрика и других привредних субјеката. Нема штрајкова против врховника државних предузећа. Олако се прелази преко чињеница да су стотине предузећа банкротирала или пред банкротом. Нема политичких партија које предводе побуне незадовољних. Задатак левице, који она не испуњава, био би управо артикулација интереса губитника транзиције.

Додатно запошљавање се одомаћило у земљама транзиције тако да је постало нормално радити на више радних места. Додуше, то није нова појава, јер су и професори универзитета у прошлости могли да се запошљавају једнотрећински и пола радног времена у другим организацијама. Сада је то нормална појава код

8) Вера Вратуша, „Елите у постсоцијализму, или компрадорска буржоазија у процесу рестаурације периферног капитализма“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2010, стр. 73

ширег круга друштвених слојева. На Западу је нормално да и најбољи менаџери раде у више фирми и зарађују огромна средства. Али се мало зна да им то не обезбеђује услове да уђу у тзв. топ класу. У Србији је много већи проблем што је мало и све мање могућности чак и за додатно запошљавање.

Добро је што је професор Шуваковић у својој књизи посветио дужну пажњу прекаријату, новој класи која је све бројнија и чији припадници би могли да се упореде са некадашњим лумпен-пролетаријатом. „Они немају запослење, добијају с времена на време повремен или привремен посао, посао с подељеним временом, `посао на позив` и сл., док запослени у глобализирајућем друштву све ређе имају посао на неодређено радно време, карактеристичан за државу благостања и реалсоцијализам⁹⁾. У капиталистичким друштвима се даје предност оваквом запошљавању. У медијима и литератури се третира као допринос новој демократизацији друштва. Развија се свест о прекаријату и флексибилном запошљавању као пронађеном путу у светлу будућност либералног капитализма. Уствари, крупни капитал на тај начин успешно одваја већину друштва од управљања у привреди и држави. Јер све док у овим све бројнијим класама које се убрзано формирају не буде створена свест о заједничким интересима њихови припадници ће остати извршиоци радњи у привреди и институцијама друштва у функцији оног малог броја богатих, који су све богатији. Маркс је говорио да пролетеријат у борби за своја права нема шта да изгуби осим окова експлоатације који их везују за фабрике. Прекаријат нема те окове, већ индивидуалистичку свест коју крупни капитал пажљиво негује како се прекаријани не би претворили у социјално-политичку силу која руши моћ крупног капитала, на шта упозорава и Стендинг у књизи „Прекаријат: нова опасна класа“¹⁰⁾.

3. ТРАНЗИЦИЈА ПОЛИТИЧКОГ СИСТЕМА И ПОЛИТИЧКОГ ЖИВОТА

Аутор ове књиге једно поглавље посвећује транзиционој патологији. Уствари, у питању је стварање политичког система у коме се све одвија у складу са интересима те мале класе супер-богаташа и најмоћније империје у људској историји. Да би се разумела суштина функционисања мора се пратити истовремено функционисање легалног и легално-нелегалног система. Професор Шуваковић у фусноти, као илустрацију постојања партијске државе

9) Урош Шуваковић, *Исто*, стр. 126

10) Guy Standing, *The Precariat: The New Dangerous Class*, Bloomsbury, London, 2011

у транзиционој Србији, износи податак како је Чедомир Јовановић као партијски функционер поцепао већ дату оставку министра унутрашњих послова Душана Михајловића у време штрајка специјалне полиције. Тај исти је учествовао у хапшењу председника Слободана Милошевића као, у то време, шеф посланичког клуба ДОС-а¹¹⁾. На истом нивоу драстичности је, у време акције „Сабља“ хапшење 12000 грађана Србије под сумњом да имају неке везе са убиством премијера Ђинђића. Та акција 2003. је трајала 43 дана. Највећи број ових људи никада није процесуиран. Ко зна када би се ова акција завршила да није дошло до интервенције неких спољних фактора. Оних који су акцијом били задовољни, али су ипак зауставили претеривање.

Присећам се једног сусрета са представницима једне опозиционе странке 1992. године. Та двојица младих људи су нама социјалистима пренели да треба да предамо власт опозицији тако што ћемо се за округлим столом о томе договорити. Ја као професор Политичке социологије сам на то изјавио да би то било противустановно јер је Социјалистичка партија на изборима освојила власт. Они, иначе, пристојни млади људи, су прешли преко тога рекавши да се то од нас тражи. Касније сам схватио ко су ти фактори у свету који су иза таквог захтева стајали, када сам прочитао запис премијера Булатовића о празном папиру који је у Дејтону после ручка амерички државни секретар Ворен Кристофер вратио председнику Милошевићу, рекавши му да немају они шта да траже од нас већ ми морамо да пратимо шта они очекују од нас и то извршавамо¹²⁾.

А најочитији однос тих моћних спољних фактора смо могли да видимо када је у Италију послат премијер из централне финансијске институције да замени легитимно изабраног човека у оквиру уставне процедуре. Исто се догодило у Грчкој у време економске кризе. Према томе легални вишепартијски систем функционише на Западу и код нас, с тим што у свако доба може доћи до нових конкретних одлука и решења која долазе из видљиво невидљиве централе. У овом контексту заслужују помен тзв. невладине организације које најављују смене, критикују носиоце функција у власти, а да не морају да документују одакле им аргументација и ко их плаћа и, при том, немају ама баш никакав демократски легитимитет, на шта је професор Шуваковић указивао још пре неколико година¹³⁾. Та невидљива рука у овој години се неколико пута могла

11) Урош Шуваковић, *Исто*, стр. 141

12) В. Момир Булатовић, *Правила ћутања*, Народна књига-Алфа, Београд, 2004.

13) Урош Шуваковић, „Политичке партије и невладине организације или о проблему политичке репрезентације у глобалном добу“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2011, стр. 357-377

да разазна и кроз званични активизам нашег вредног, борбеног и поносног премијера Вучића. Одговарајући на неке критике које су стизале на његов рачун преко неких невладиних организација он је изјавио да је спреман да оде са функције ако се испостави да је тако најбоље. Уствари, ако ти невидљиво-видљиви фактори затраже.

Установљени вишепартијски систем у Србији у свом развоју је стигао до тачке када се може документовано говорити да он има функцију развијања демократије без народа. Политичке партије у Србији су се претвориле у мале интересне групе које функционишу у складу са властитим интересима. Нема више политичких партија које имају чланство које је организовано на нивоу месних заједница и општина где се разговара и одлучује о животним проблемима конкретних средина и грађана. Посебан феномен функционисања вишепартизма у Србији представља спремност готово сваке партије да уђе у коалицију са другом ако то обећава учешће у власти, без обзира на програмско-идејне разлике. Шта се може очекивати од партија које освоје власт ако у својим организацијама и органима не омогућавају својим члановима да се потврђују, испољавају као као субјекти политике? А то значи, ако немају услова да учествују у њеном формулисању, мењању, креирању глобалних друштвених циљева¹⁴⁾, да слободно учествују у бирању својих руководилаца и представника у разним форумима. У блиској ретроспективи посматрано видеће се да челни људи партије годинама седе на истим функцијама. Свака припрема новог конгреса или изборне конференције им служи да се јавно промовишу као незаменљиви. А у централи партије се одлучује ко ће бити шеф на општинском и другим нивоима, а ко не може. Шеф партије одлучује ко може бити посланик или ко може да оде на неку државну функцију. Од некадашњих масовних партија у Србији остали су само њихови шефови који имају статутарно право да бирају своје потпредседнике, своје заменике, одређују министре и друге функционере у држави.

У таквој ситуацији је било могуће да корупција постане кључна компонента унутрашњих друштвено-политичких односа¹⁵⁾. „Чињеница која је тек релативно недавно `откривена` у срп-

14) В. Урош Шуваковић, *Политичке партије и глобални друштвени циљеви*, Трећи миленијум, Београд, 2004.

15) Аутор ове научне монографије се темом политичке корупције, као обликом социјалне, партијске патологије, не бави само у њој, везујући ову појаву само за период транзиције у којој је она, иначе, веома изражена, већ је и раније објављивао научне радове на ову тему и то у историјској ретроспективи. В. Урош Шуваковић, „Партијска држава: могућност њеног настанка и развоја на примеру савремене Србије“, *Теме*, Универзитет у Нишу, vol 33 (2)/2009, стр. 663-682; Урош Шуваковић, Корупција и политичке странке у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца“, *НБП*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, vol 16 (1)/2011, стр. 57-68; Uroš Šuvaković, “Topical Quality of Archibald Reiss's

ској јавности да су многи тајкуни плаћали изборне кампање и финансирали политичке партије - и то све релевантне, без изузетка, како би осигурали свој утицај - јесте показатељ постојања системске корупције, али и истовремено `партијске државе`“, констатује професор Шуваковић и с правом постављајући питање „Зар неко заиста мисли да постоје такви љубитељи демократије и страначког живота, који би финансирали све највеће партије, а да од тога немају директне материјалне користи?“¹⁶⁾. Аутор ове књиге констатује да је партијска држава одиграла у нашим условима кључну улогу у развоју системске корупције. Многа емпиријска истраживања документују да су припадници друштвене елите током досадашње тзв. транзиције конкретно допринели развоју криминалних радњи разних врста. Досадашња активност актуелне власти у сузбијању криминалитета то потврђује. Али, истовремено актуелизује питања најдубљих промена у образовању, васпитању и деловању државних институција. Медија би, како би успешно вршили своју функцију, требало да у складу с тим буду доведени у позицију да не зависе од тајкуна и носилаца највиших државних и партијских функција. Заправо, активност актуелне власти у тој сфери показује да су потребне темељне промене у систему формирања личности и функционисању државних институција.

4. БОЛОЊИЗАЦИЈА КАО ТРАНЗИЦИЈА ОБРАЗОВАЊА

Промене, односно реформе високошколског образовања су покренуте паралелно са уништавањем привреде у Србији. То је учињено у складу са Болоњском декларацијом која дефинише циљеве и путеве сходно основним интенцијама неолибералног капитализма. Тако образовање има за циљ школовање уских специјалиста свих нивоа - од најнижих радничких до највиших инжењерских. Овај тип образовања нема за сврху стварање свестраних личности, већ специјализованих а послушних радника који стварају богатство крупним капиталистима. Према томе, на бази овог типа образовања не треба очекивати слободољубиве, правдољубиве личности, истинске борце за људска права. Јер они нису потребни власницима крупног капитала и политичке моћи.

Work 'Ecoutez les Serbes!' at Present Day" in *Archibald Reiss Days*, vol I (ed. G. Milašinović, Academy of Criminological and Police Studies, Belgrade, 2012, pp 167-178)

16) Урош Шуваковић, *Транзиција: прилог социолошком проучавању друштвених промена*, стр. 152

Сходно томе у Србији је велики притисак спољних фактора на тзв. европеизацију образовања и културе. Суштински, на де-струисање културно-просветне вертикале српског народа. Током протеклих година више него у било којој другој транзиционој држави у Србији се инсистирало на заборављању национално-ослободилачке прошлости. У време обележавања сто година Првог светског рата и седамдесет годишњице победе над фашизмом, у Србији су под ударом и они који су предводили борбу против најновијег завојевача - НАТО.

У Србији је прихваћена болоњизација, иако није била обавезна као услов евроинтеграција. Уосталом она није прихваћена од најелитнијих факултета у Европи. Др Шуваковић с правом констатује да већина у научној заједници Србије увиђа потпуни неуспех болоњизације. „Уместо да школује широкообразовану интелигенцију која ће бити способна да води у правцу напретка српско друштво, Србија се определила за школовање висококвалификованих, ускоспецијализованих стручњака које, због укупног друштвеног назадовања, нема где да запосли“¹⁷⁾.

5. ЕМПИРИЈСКА ОДРЕДНИЦА ТРАНЗИЦИЈЕ У СРБИЈИ

Разбијена Југославија и Србија којој се отима Косово и Метохија је прва и најважнија варијанта транзиције у издању империјалног Запада. Податак о 12964 терористичких напада албанских сепаратиста извршених на подручју АП Косово и Метохија у периоду 1991-2013. (који су претежно етнички, антисрпски усмерени) до кога је др Шуваковић дошао у свом истраживању, као и њихова квантитативно-квалитативна анализа, речито указују на садејство терориста у јужној српској покрајини са НАТО и страним силама које нам распарчавају државу у оквирима транзиционих процеса.

Транзиција је резултирала и уништењем привреда земље и обеспошљеном половином становништва способног за рад. То је социјално раслојено становништво на узак и све ужи слој богатих и све шири и све многобројнији слој сиромашних. Ми смо држава чије су банкарство преузели странци који сваке године износе милијарде евра у своје центре. Да би нас потпуно пацификовали западни моћници су нам војну силу свели на 11000 активних војника - мање него што је Карађорђе 1806. године имао у боју на Мишару против турских окупатора.

17) Исто, стр. 227

У њој више нема великих привредних система каква је била аутомобилска и електро-индустрија, металски комплекс у коме је жељезара у Смедереву била један од најјачих темеља. Србија је земља у којој је амерички US Steel као транзициони власник ове жељезаре, коју је купио за 20 милиона долара, претопио сва оружја, а онда отишао оставивши 380 милиона долара дуга држави Србије.

У Србији су највећи природни извори богатстава - рудници, земља, воде и бањска изворишта постали власништво страних компанија, иако наше правне норме забрањују а светска пракса показује да нико не продаје природна богатства. Транзиција у Србији подразумева да богати странци могу да отварају трговачке ланце на најбољим локацијама. Да исисавају све што у народу има за основне животне потребе. Али није познато да је неко од њих покренуо неку индустријску производњу. У нас се транзиција реализује као продаја најважнијих националних добара као што је „Телеком Србија“, ПКБ и др.

Припреме за овакву транзицију су се вршиле преко вишегодишњих економских санкција и сатанизације народа. А када су западни моћници проценили да је то недовољно, извршена је отворена војна агресије. Путем бомбардовања најсавременијим средствима довршили су „припреме транзиције“. Да би довршили процес разбијања Србије петог октобра 2000. западни моћници су организовали пуч, којом приликом је упаљена Народна скупштина. Креатори и извођачи су били заједно наши некадашњи савезници и непријатељи. Тако је транзиција убрзана, као и наступање њених последица. Народ на сопственој кожи осећа какве су оне у стварности, а професор Шуваковић их је у завршна два поглавља своје књиге више него добро научно описао, класификовао и систематизовао, указујући на узроке који су до њих довели. Оно што на крају посебно задржава пажњу читаоца су транзициони резултати и закључак да је Србија сабијена у историјски „буцак“ какав се не памти. Наши некадашњи савезници из великих светских ратова су се показали најнемилосрднији према Србији и српском народу. Не само да смо опљачкани и понижени, већ смо доживели да против нас буде извршена уранијумска агресија. У знак старог пријатељства су нас посули тзв. осиромашеним уранијумом. Не чуди зато наслов последњег поглавља „Србија у буцаку“, пошто је др Шуваковић научно доказао да је управо та друштвена ситуација резултанта транзиционих процеса кроз које Србија пролази. Међутим, он разуме да „велике силе не могу бити толико велике да на неправди дугорочно уређују свет“¹⁸⁾. Зато не остаје на дијагнози,

18) Радош Смиљковић, *Срби у империјалним сударима*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 62

већ даје и путоказ који је то друштвени правац у коме треба кренути: „Солидарност је кључна реч развоја. Заједнички напредак иде преко солидарног развоја. Или ће заиста бити заједнички или га неће бити“¹⁹⁾, што је и мото-кључ за разумевање научних ставова и закључака аутора ове научне монографије.

ЛИТЕРАТУРА

- Булатовић, Момир, *Правила ћутања*, Народна књига - Алфа, Београд, 2004.
- Вратуша, Вера, „Елите у постсоцијализму, или компрадорска буржоазија у процесу рестаурације периферног капитализма“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2010
- Зиновјев, Александар, *Запад: феномен западњаштва*, Наш дом, Београд; L'Age d'Homme, Lausanne, 2002
- Мајор, Ф. (1997), *UNESCO - идеал и акција: актуелност једног визионарског текста*. Завод за међународну научну, просветну, културну и техничку сарадњу, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997.
- Смиљковић, Радош, „Морално-економска криза буржоаске рестаурације у Србији и одговорност елите моћи“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2011
- Смиљковић, Радош, *Срби у империјалним сударима*, Службени гласник, Београд, 2013.
- Standing, Guy, *The Precariat: The New Dangerous Class*, Bloomsbury, London, 2011
- Flere, Sergej, Klanjšek, Rudi, "Was Tito's Yugoslavia Totalitarian?". *Communist and Post-Communist Studies*, Elsevier, vol 47 (2) June/2014
- Шуваковић, Урош, *Политичке партије и глобални друштвени циљеви*, Трећи миленијум, Београд, 2004.
- Шуваковић, Урош, „Партијска држава: могућност њеног настанка и развоја на примеру савремене Србије“, *Теме*, Универзитет у Нишу, vol 33 (2)/2009
- Шуваковић, Урош, „Корупција и политичке странке у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца“, *НБП*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, vol 16 (1)/2011
- Шуваковић, Урош, „Политичке партије и невладине организације или о проблему политичке репрезентације у глобалном добу“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2011
- Šuvaković, Uroš, "Topical Quality of Archibald Reiss's Work 'Ecoutez les Serbes!' at Present Day" in *Archibald Reiss Days*, vol I (ed G. Milašinović, Academy of Crminalistic and Police Studies, Belgrade, 2012)

19) Федерико Мајор, *UNESCO - идеал и акција: актуелност једног визионарског текста*. Завод за међународну научну, просветну, културну и техничку сарадњу, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997, стр. 78

Шуваковић, Урош, *Транзиција: прилог социолошком проучавању друштвених промена*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2014.

* Овај рад је примљен 20. фебруара 2015. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 09. марта 2015. године.